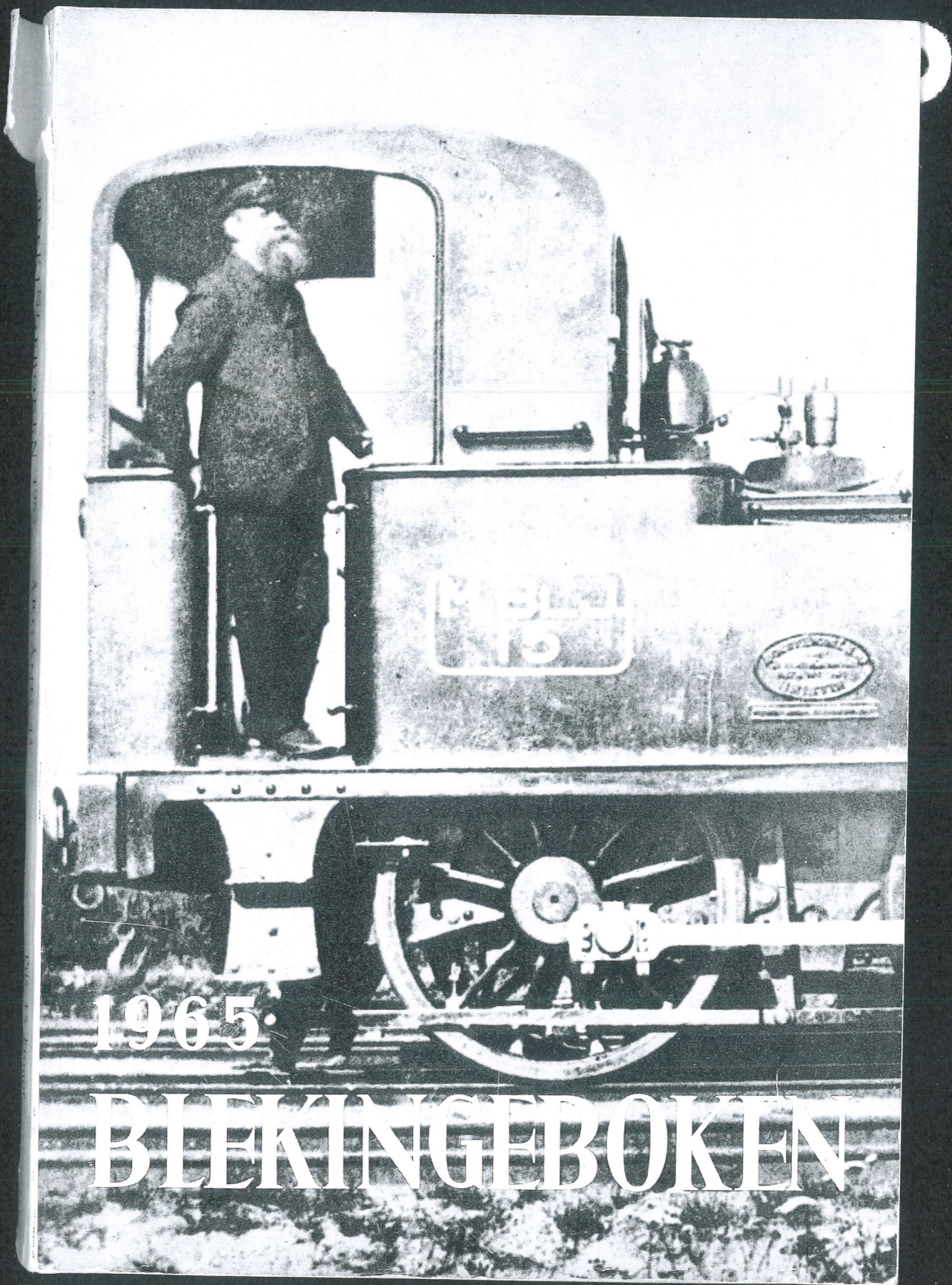

ICT

9348

1965

BLEKINGEBOKEN

Blekingeboken

Årsbok för medlemmarna i

Blekinge Musei och Hembygdsförening

Årg. 43 1965

Blekinge Musei och Hembygdsförenings förlag
Karlskrona

Tenngjutare i Karlskrona och Karlshamn

Av GUN WILSTADIUS

Tennets storhetstid var 1600- och 1700-talen, då gemene man mer och mer började använda tennföremål, främst då i form av hushålls- och serviskärl, men även toilett- och apotekskärl, ljusstakar, skrå- och gillespokaler, dräktspännen och knappar samt kyrkliga föremål.

Redan 1545 utfärdades för gryt- och kanngjutare i Stockholm en skråordning, som fordrade mästarstämpel. Den förnyades 1622 och då påbjöds även stadsstämpel. Ett skrå hade 1748 bildats i Göteborg, som snart följdes av Karlskrona, Jönköping och Norrköping.

Med 1694 års förordning kom omsorgsfulla föreskrifter om stämpling och kontroll av tenngjuteriarbeten. Då bestämdes årsbokstavsstämpling av varje föremål, varvid för det löpande året fastställdes bokstaven A och för nästa år följande bokstav i alfabetet o. s. v. Åren 1718 och 1742 påbörjades nya alfabetsserier, men ej med skilda stilsorter. Dessa varierade högst individuellt från tenngjutare till tenngjutare. 1759 infördes en för både tenn och ädel metall gemensam serie med serienummer efter bokstäverna. Således slutar alfabetet med Z år 1782, och 1783 börjar med A2 etc.

Tenn, som förarbetats i riket, skulle bestå av 4-, 3- och 2-stämplat tenn, med en halt av resp. 97, 83 och 66 2/3 %. De fyra stämplarna utgjordes av två mästar- och två stadsstämplar. Trestämplat tenn hade två mästarstämplar och en stadsstämpel. Som kvalitetsstämpel användes ros- och figurstämplar.

De olika momenten i tenngjuteriverkstaden bestod av smältning, gjutning och avsvärvning av föremålen samt putsning och ornering.

Med utgångspunkt från Karlskrona- och Karlshamnsmuseernas föremålsbestånd av tenn har följande översikt gjorts. Tenngjutare,

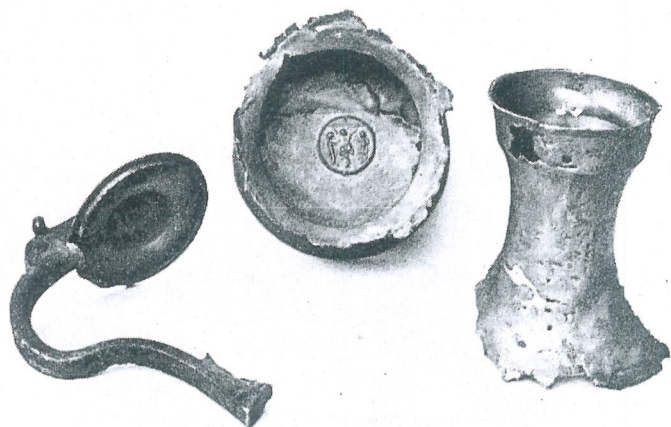

Fig. 1. Kanna, ostämplad, i tre delar, funnen i jorden invid Äryds kyrka, Blekinge. Den tillhör de medeltida skänkekannornas bukiga typ. I bottendelen sitter en korsfästelsemedalj, i locket ett Kristushuvud och handtaget är reliefornerat med en bladranka. Blekinge museum. Foto BLM/F. Svensson.

som påträffats i samband med andra forskningsuppgifter har även medtagits, utan anspråk på att ge uttömmande redogörelse för deras liv och verksamhet.

Otryckta källor:

Blekinge museum: A. Liljas personhistoriska arkiv.
S.-Ö. Swahns tomtarkiv för Karlskrona.

Tryckta källor:

W. Karlson: Tenn i Kulturen. Kulturens årsbok 1936.

Fig. 2. Vinkanna av tenn (ostämplad) med inskriften "Tillhör Jämiö Kyrka År 1817 Den 6 Novämber". Kalk tillverkad av Fredrik Ahlman 1787. Foto BLM/F. Svensson.

- A. Löfgren: Stockholms kanngjutareskrå. Del I, bd. 1—3 Stockholm 1925, 1933, 1950.
B. O. Santesson: Gammalt tenn. Uppsala 1962.
H. Wideen: En kanna från Abild. Varbergs museums årsbok 1963.

KARLSKRONA

Tenngjutareämbetet i Karlskrona bildades 1754 och ålderman blev då Michael Persson Pontan. Som bisittare fungerade 1760 Johan Henrik Bodecker och Christian Benjamin Macke.¹

¹ I det följande kommer tenngjutarna att för överskådlighetens skull behandlas i bokstavsordning.

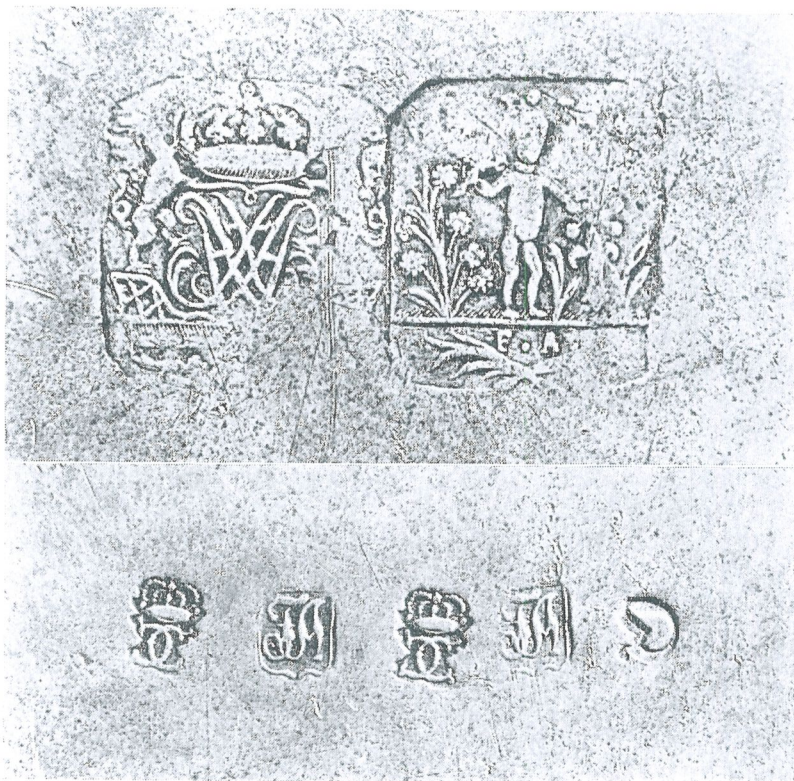

Fig. 3. 4-stämplat tenn med figurstämplat. Tallrik av Fredrik Ahlman, Karlskrona 1772. Foto BLM/F. Svensson.

Ahlman, Fredrik: d. i Karlskrona stadsförsamling 1789 7/5 — 51 år gammal, avlade buret i Karlskrona 1765 27/11, g. med Paulina Rörström (änka efter tenngjutaren M. Pontan). Ahlman var bosatt i kv. Adlersten, Drottninggatan 39.

Mästarstämpel: FA.

Representerad i Blekinge museum med 3 fat, 16 tallrikar, 2 ljusstakar, 1 stop, 1 gräddsnpa och 1 kalk.

Björkman, Johan Eriksson: f. i Björkviks sn, Södermanland, d. i Karlskrona 1730 7/3, avlade buret i Karlskrona 1713 17/3, g. med

Anna Månsdotter Bundi (omgift med tenngjutaren J. C. Georgi). Björkman var lärpojke hos sin farbroder Carl Björkman i Stockholm åren 1704—1708 och antecknad som gesäll hos Johan Lang i samma stad 1709. År 1711 3/6 ville Björkman tillhandla sig sin företrädares, von Engelns, efterlämnade verktyg, men avstod, då de betingade ett för högt pris — 300 dlr.

År 1714 28/8 inköpte han gården vid Drottninggatan 43 i kv. Adlersten, vilken tillhört fältskären vid amiralitetet Johan Henrik Stark, för 470 dlr och på vilken han fick fasta 1716 6/6.

Mästarstämpel: JB.

Representerad i Blekinge museum med 1 tallrik.

Bodecker, Johan Henrik: d. i Karlskrona stadsförsamling 1786 15/9 — 61 år gammal, begraven i Ronneby, avlade buret i Karlskrona 1757 20/7, bisittare i Karlskrona tenngjutareämbete 1760.

G. 1) 1763 med Anna Catharina Zerl (d. 1782 7/10 — 39 år gammal, och dotter till mässingsslagaren Israel Zerl, d. 1795 31/1 — 85 år gammal, och Emerentia Nordström, d. 1799 4/4 — 84 år gammal), med vilken han hade 2 barn.

2) 1785 8/4 med Sara Beata Borgström (d. 1795 23/6 — 60 år gammal). Äktenskapet var barnlöst, men i bouppteckning efter henne 1795 14/7 omnämns hans 2 barn från tidigare äktenskap.

Bodecker var bosatt i kv. Bonde, Borgmästaregatan 8.

Mästarstämpel: IHB jämte lamm med fana.

Representerad i Blekinge museum med 3 fat och 7 tallrikar.

Ekman, Andreas: ej påträffad död i någon av Karlskrona församlingar. G. 1799 8/6 med Charlotta Catharina Rabin (änka efter tenngjutaren S. Renström). Han var bosatt i kv. Taube, Arklimästaregatan 7—9 åren 1804—1809, står i mantalslängderna som kronometallgjutaregesäll och säges år 1805 vara 41 år gammal. Ekman avled sannolikt 1810, ty året därpå återfinns änkan i mantalslängderna bosatt i kv. Hector, N. Skepparegränd 5.

Mästarstämpel: AE jämte segelfartyg.

Representerad i Blekinge museum med 1 fat och 2 ljusstakar.

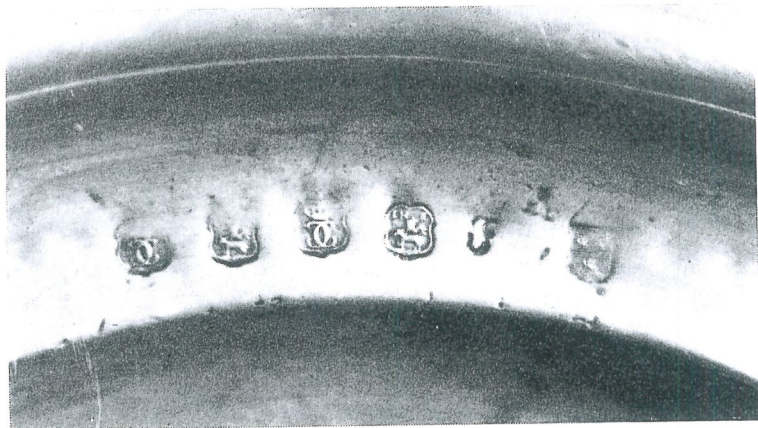

Fig. 4. 4-stämplat tenn: Fat av Johan Henrik Bodecker, Karlskrona 1764.
Foto BLM/F. Svensson.

von Engeln, Johan Daniel (även Engelen och Engeln utan von): f. i Tyskland, d. i pesten liksom hustrun 1711, avlade bured i Karlskrona 1695 1/3. G. 1694 13/9 med Dorothea Strelenert (änka efter Anders Figuren, stadsskrivare i Güstrow, Mecklenburg) i Karlskrona Tyska församling.

Tre döttrar till A. Figuren gifte sig i samma församling: Dorothea g. 1700 24/6 med handlanden i Karlskrona Christian Wiedenmeyer, Anna Catharina g. 1705 1/8 med bagaren Gottfrid Leusening, Margareta Elisabet g. 1) 1714 19/1 med fältskären Michel Wilmar, 2) 1721 21/4 med bagaren Jakob Nittou.

Dorothea säges i vigselnotisen även vara J. D. von Engelns styvdotter, men i de två andra vigselnotiserna säges endast att de var döttrar till A. Figuren.

I Karlskrona dombok 1711 13/3 säges att bagaren G. Leusenings hustru var "morsysterdotter" till von Engelns barn och detta tyder på att Anna Catharina med säkerhet och troligen även Margareta Catharina var döttrar till A. Figuren i ett tidigare gifte med en syster till von Engelns hustru.

Med Dorothea Strelenert hade von Engeln 4 barn, alla födda i Karlskrona Tyska församling: Elsebe Margareta Lischen f. 1695 22/11, g. 1727 11/6 med "smeden från Ljungby i Skåne" Duve Helborg, Anna Dorothea f. 1699 2/1, Johanna Christina f. 1700 11/8, d. före 1711, Johan Daniel f. 1702 24/4. År 1697 17/5 fick Johan

Fig. 5. 4-stämplat tenn med ängelstämplar: Fat av Andreas Ekman, Karlskrona 1798. Foto BLM/F. Svensson.

von Engeln fasta på en gård i staden, köpt av smedåldermannen Johan Wolfram.

År 1707 var hustrun på rådstugan och klagade för makens räkning över att en från Stockholm kommen tenngjutare fritt sålde sitt tenn, vilket var förbjudet utom vid ordinarie marknadstider. Magistraten beslöt: "Slikt bliver förbjudet".

Efter von Engelns och hans hustrus död tillsattes 1711 13/3 förmyndare för barnen. Äldsta dottern Elsebe anmodades att utan dröjsmål taga tjänst. En släkting, ovannämnde bagaren Leusening, blev förmyndare för yngsta dottern och sonen togs om hand av morbrodern handlanden Elias Christopher Strelener. Denne hyrde från 1/4 1711 och på ett år ut gården till bokbindaren Johan Henrik Becher och efterskänkte en fordran i dödsboet på 120 dlr smt.

Den 17 mars kom Leusening till rådstugan och ville bli förmyndare för sonen i stället för dottern, för att sända denne till släktingar i Tyskland. Magistraten vägrade emellertid med motivering att den "håller betänkeligt att utsläppa något här infödd mankön ifrån staden till utrikes orter, som framdeles torde vinna burskap i staden och bliva H. Kungl. Maj:t med ed förbunden".

Bakgrunden till skälet får ses mot den härjande pesten, som starkt reducerade befolkningen.

1712 31/3 begärde svågern handlanden E. C. Strelener värdering på von Engelns gård vid Ronnebygatan för försäljning, "alldenstund den dageligen allt mer och mer förfaller" och den 5/5 säges den värderad till 600 dlr. Den stod nu lagligen utbjuden tre gånger, men ingen köpare anmälde sig.

Efter von Engelns död skrev magistraten 18/2 till tenngjutareämbetet i Stockholm med anhållan att få "en nykter och flitig karl till tenngjutare här i staden". Svar kom den 15/3 med besked att "— en av de äldste och kapablaste gesällerna Harald Fröman, som varit gesäll i 12 år och under samma tid rest 9 år och utrikes orter besökt, har samma lägenhet förklarat sig vilja på en behaglig tid emottaga". Magistraten bestämde den 20/3 att ingen tenngjutare skall honom "till prejudice sig här i staden nedsätta". Fröman tycks dock aldrig ha infunnit sig i Karlskrona. Han blev mästare 1711 och gifte sig samma år med tenngjutareänkan Katarina Leffler i Stockholm, avlade bured 1713 19/2 och avled 1721 30/12 i samma stad.

Georgi, Johan Christopher: mästare i Stockholm 1731 15/7, avlade bured i Karlskrona 1732 6/3, d. 1754.

- G. 1) 1731 med Anna Månsdotter Bundi (d. 1735, änka efter tenngjutaren J. Björkman). Äktenskapet var barnlöst.
- 2) med Ingeborg Brun (omgift med tenngjutaren C. B. Macke), med vilken han hade 3 söner. En av dem, Johan Fredrik, sökte 1760 burskap som tenngjutare i Kristianstad. Han hade 1751 9/12 inskrivits i ämbetet i Karlskrona och utskrivits 1754 9/12 samt därefter i fem år skött sin avlidne faders verkstad

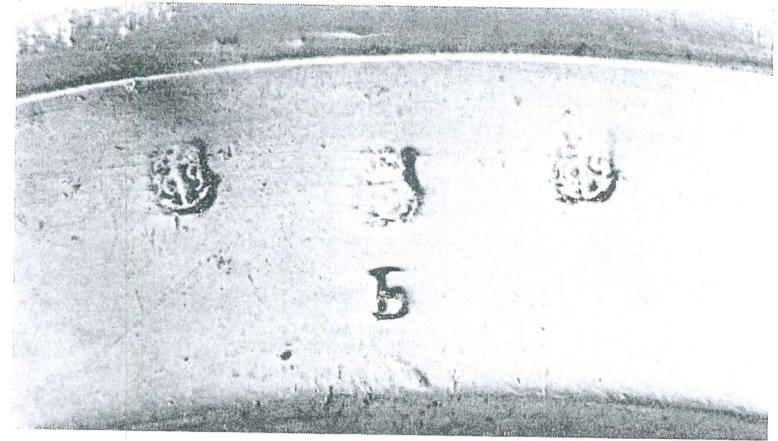

Fig. 6. 3-stämplat tenn: Fat av Johan Georgi, Karlskrona 1743. Foto: BLM/F. Svensson.

som verkgesäll. En annan son Sven Henrik var tenngjutaregesäll 1770.

Georgi var bosatt i kv. Sheldon, Ronnebygatan 21.

Mästarstämpel: JG jämte ankare.

Representerad i Blekinge museum med 4 fat, 3 tallrikar, 1 terrin och 1 ljusstake.

Höök, Peter: d. 1731, var lärpojke hos sin styvfader Peter Dannberg (g. med modern Margareta Romberg) i Stockholm 1704—1709, gesäll i Karlskrona och arbetade i Johan Björkmans verkstad, mästare i Stockholm 1715 27/9. Han avlade bured i Karlskrona 1716 3/3 och erlade kvartalsavgift till skralådan sista gången 1728 6/7. G. med Margareta Häger (omgift 1733 med tenngjutaren M. P. Pontan). Äktenskapet var barnlöst.

Macke, Christian Benjamin: avlade bured i Karlskrona 1760 29/3, s. å. bisittare i Karlskrona tenngjutareämbete. Han var även verksam i Kalmar omkr. 1780. G. med Ingeborg Brun (änka efter tenngjutaren J. C. Georgi).

1769 13/2 uppbjöds första gången till försäljning diverse husgeråd

Fig. 7. Båcken och lavemangspruta från Flottans sjukhus tillverkade av Samuel Renström 1796 och Andreas Ekman 1800. Marinmuseum, Karlskrona. Foto Marinmuseum.

och lösöre, utmätt hos tenngjutaren Macke för en skuld till major J. W. von Gerten på 264 dlr. Samma år sålde han sin gård i kv. Sheldon, Ronnebygatan 21, för 1900 dlr till handlanden Erik Brunerus, som erhöll fasta s. å. 5/4.

Mästarstämpel: BM jämte djurfigur.
Representerad i Blekinge museum med 1 tallrik.

Mört, Henrik: var 1682 bland de 28 borgare som lovat flytta till Karlskrona från Ronneby. 1687 4/4 blev han dömd för landsköp. 1691 24/10 ingav han avvittring efter sin salig hustru Brita Hansdotter till sina 3 styvdöttrar. 1699 4/3 fick skraddaren Sören Lund fasta på en gård, köpt av Henrik kannegjutare för 150 dlr smt. 1718 24/11 erhöll hans änka Kirstin Svensdotter 16 öre smt i veckan i fattigunderstöd. Hon säges då vara "av ålder, fattigdom och sjukdom så besvärad, att hon ej själv mäktar förvärva sig sitt livsuppehälle".

Norrman, Johan Fredrik: f. 1811 20/8 i Vallkärra, Skåne, d. i Karlskrona 1871 2/1 (i dödsannonsen i Carlskrona Weckoblad står han

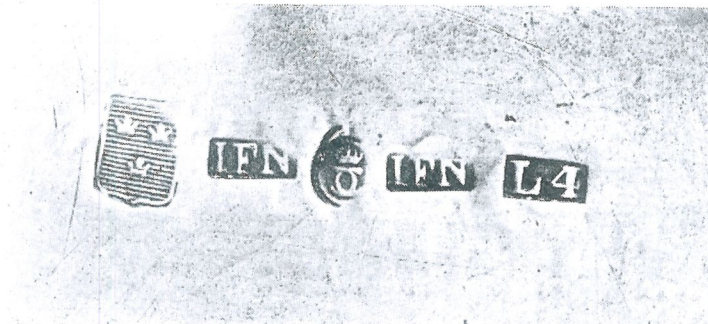

Fig. 8. 3-stämplat tenn: Slev av Johan Fredrik Norrman, Karlskrona 1841. Foto BLM/F. Svensson.

som f. d. gördelmakaren och tenngjuterifabrikören). G. med Carolina Rydberg (d. 1904 — 78 år gammal). Norrman bodde i kv. Nauckhoff, N. Smedjegatan 51, innan han 1842 flyttade till kv. Sheldon, Ronnebygatan 29. Änkan var vid 1887 års brand bosatt i sin faders, urmakaren A. J. Rydbergs fastighet vid Stortorget 4, i samma kvarter.

Mästarstämpel: IFN.
Representerad i Blekinge museum med 2 fat, 2 stop, 1 skål, 3 skedar, 1 slev och 6 ljusstakar.

Pontan, Michael Persson: f. i Växjö och son till borgaren Per Bengtsson och Margareta Persdotter. Han hade där två bröder, fältväbeln Enevald och skraddaren Peter Pontan. Han var lärpojke hos Johan Björkman i Karlskrona, mästare i Stockholm 1732 17/7, avlade bured 1733 14/2, ålderman i Karlskrona tenngjutareämbete, då detta bildades 1754, d. 1764.

- G. 1) 1733 med Margareta Häger (d. 1756, änka efter tenngjutaren P. Höök). Äktenskapet var barnlöst.
2) 1757 med Paulina Rörström (omgift med tenngjutaren F. Ahlman).

Fig. 9. 4-stämplat tenn med figurstämplat: Fat av Michael Pontan, Karlskrona. Foto BLM/F. Svensson.

Bouppteckning efter Pontan ingavs 1765 23/2 och uppvisade en behållning av 1538 dlr. Han var bosatt i kv. Adlersten, Drottninggatan 39.

Mästarstämpel: MP jämte figur.

Representerad i Blekinge museum med 1 fat och 9 tallrikar.

Renström, Samuel: d. i Karlskrona stadsförsamling 1797 23/12 — 51 år gammal, avlade bured i Karlskrona 1782 2/12. G. 1785 11/1 med Charlotta Catharina Rabin (d. 1835 29/4 — 77 år gammal, omgift med tenngjutaren A. Ekman), med vilken han hade 8 barn. 1790 fick Renström fasta på gården i kv. Adlersten, Drottninggatan 39.

Mästarstämpel: S. RENSTRÖM jämte sköld med segelfartyg.
Representerad i Blekinge museum med 1 fat.

Rundquist, Mathias: d. 1820 17/11 — 75 år gammal, avlade bured i Karlskrona 1778 23/11, g. 1779 i januari med Sara Maria Renström

Fig. 10. 4-stämplat tenn med ängel- och rosstämplat: Tallrik av Mathias Rundquist, Karlskrona 1801. Foto BLM/F. Svensson.

från Kalmar (d. 1809 21/2 — 50 år gammal), med vilken han hade 6 barn.

Rundquist var bosatt i kv. Urmakaren, N. Kungsgatan 14, innan han 1788 fick fasta på gården i kv. Viborg, Ö. Vittusgatan 15. Bouppteckning efter honom hölls 1821 10/1 och utvisar en behållning av 547 rdr bco.

Mästarstämpel: MR jämte kvist.

Representerad i Blekinge museum med 6 fat, 9 tallrikar, 1 terrin, 1 skål, 5 stop, 3 bägare, 1 slev och 8 ljustakar.

Åblander, Peter (även Aulander): d. i Karlshamn 1796 13/4 — 39 år gammal, avlade bured i Karlskrona 1790 25/1, flyttade till Karlshamn och avlade där bured 1795 22/6.

G. 1790 8/10 med Maria Vendela van der Hagen i Karlskrona Tyska församling och hade med henne 2 barn, födda i Karlskrona stadsförsamling. En son Gustaf (f. 1794) var guldsmed i Karlskrona.

Fig. 11. Målkärl från Flottans sjukhus, tillverkat av Mathias Rundquist 1819. Marinmuseum, Karlskrona. Foto Marinmuseum.

Mästarstämpel: PÅ.

Representerad i Blekinge museum med 1 bägare.

Östman, Sven: avlade bured i Karlskrona 1750 11/7.

1756 4/9 avträdde han sin egendom för skuld, dömdes till bysättning och frigavs ur häktet 1757 14/12.

KARLSHAMN

Berendt, Albrecht: avlade bured i Karlshamn 1682 6/3 och kom då med attest från åldermannen i Stralsund Heinrich Verneke. G. med Anna Nilsson, med vilken han hade 3 barn.

1700 22/1 blev Albrecht Berentsson godvilligt e. o. båtsman, 1701 22/1 anhöll han att i stället få bli ordinarie "bösseskiöttare".

Bering, Andreas: d. i Karlshamn 1811 29/3 av lungrot — 46 år

Fig. 12. 3-stämplat tenn: Fat tillverkat av Andreas Bering, Karlshamn 1800. Karlshamns museum. Foto BLM/F. Svensson.

gammal. G. 1796 7/9 med Margareta Christina Amberg (d. 1819 24/3 — 57 år gammal), med vilken han hade 4 barn.²

Mästarstämpel: AB.

Danielsson, Anders: d. 1819 10/5 av häftig feber — 38 år gammal, avlade bured i Karlshamn 1818 24/8, g. med Sara (d. 1845 17/12 — 69 år gammal).

Mästarstämpel: A: D
SON.

Ek, Anders, tenngjutaregesäll, d. 1785 7/4 — 54 år gammal.

Ek, Peter: d. i Karlshamn 1795 25/1 — 72 år gammal, bured i Karlshamn 1758 9/7, uppsade sitt burskap 1792 27/4. G. med Agneta Mamling (d. 1795 16/4 av "vådlig händelse" — 60 år gammal).

Mästarstämpel: PE.

Representerad i Blekinge museum med 1 stop.

Ekstedt, Hans: vann burskap, gifte sig och dog under loppet av en månad, bured i Karlshamn 1755 15/9, d. s. å. 24/9 av rödsot — 30 år gammal. G. 1755 28/8 med Brita Catharina Junggrehn (omgift 1758

² I några översiktsarbeten över gammalt tenn omnämns som verksam i Karlshamn omkr. 1810 Anders Rensing. Någon tenngjutare med det namnet finns inte, utan det måste vara en felläsning av Andreas Bering.

Fig. 13. 2-stämplat tenn: Ljusstake från Sven P. Peterssons verkstad, Karlshamn 1853. Karlshamns museum. Foto BLM/F. Svensson.

26/12 med timmermannen Nils Lindberg). Ekstedt köpte 1754 12/8 Henrik Frobeens verkstad för 55 dlr och säges då vara hos tenngjutaren Lagervall i Kristianstad.

Frobeen, Henrik: d. i Karlshamn 1753 29/8, g. 1724 15/9 med Elsa Åkesdotter (d. 1750 4/5), med vilken han hade 2 barn. Verkstaden drevs de sista åren av gesällen Fredrik Hult, som arbetade mot 1/3 av influtna inkomster. Verkstaden inköptes av Hans Ekstedt. Frobeen ägde gården vid Drottninggatan 87.

Hult, Fredrik: avlade bured i Karlshamn 1746 11/8. Han skötte Henrik Frobeens verkstad på dennes ålderdom mot 1/3 av influtna inkomster. 1753 bevakade Hult en lönefordran i Frobeens boupp-teckning.

Krouthén, Lorens Gustaf: f. i Norrköping 1796 11/8, avlade bured i Karlshamn 1823 27/10, d. i Karlshamn 1853 19/5. G. 1823 19/11

Fig. 14. 3-stämplat tenn: Slev tillverkad av Isak Winblad, Karlshamn 1845. Karlshamns museum. Foto BLM/F. Svensson.

med Anna Christina Westerberg (f. i Karlshamn 1803 9/8), med vilken han hade 8 barn.

Krouthén flyttade 1837 till Kristianstad, men återvände till Karlshamn 1848. Han var även verksam i Växjö.

Mästarstämpel: L G.

K

Representerad i Blekinge museum med 1 ljusstake.

Petersson, Sven, P.: f. i Karlshamn 1807 10/8, avlade bured 1836 29/6, g. med Helena Maria Stenberg (f. 1808 3/3), d. i Karlshamn 1875 23/11.

Petersson var kopparslagare men på hans verkstad arbetade åren 1852—1854 tenngjutaregesällerna *Jonas Lekander* (f. 1793), som inflyttade från Örebro 1852 och utflyttade 1854, och *Erik Thunström* (f. 1832), som inflyttade från Stockholm 1852 och åter utflyttade dit 1854.

Dessa två har tydligen stämplat sitt tenn med mästarens initialer.

Mästarstämpel: SPP.

Representerad i Blekinge museum med 1 stop.

Winblad, Isak: f. i Örebro 1810 8/10, d. i Karlshamn 1852 30/5, ogift. Han flyttade 1835 från Eksjö till Karlshamn och avlade bured där s. å. 4/3.

Mästarstämpel: IW jämte vinranka.

Alander, Peter: se under Karlskrona.